

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET

UNIVERZITET CRNE GORE FILOLOŠKI FAKULTET			
Primljeno: 30. 05. 2023.			
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
03	1179		

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

Odlukom Vijeća Filološkog fakulteta br. 01-4038, od 31. 12. 2021. godine, imenovana je Komisija za ocjenu master rada „Narativna etika u romanima *Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* Ijana Makjuana” kandidatkinje Katarine Popović (br. indeksa 9/20), Studijski program za engleski jezik i književnost, u sljedećem sastavu: prof. dr Vanja Vukićević-Garić, prof. dr Janko Andrijašević i prof. dr Vesna Bratić. Komisija Vijeću podnosi Izvještaj o ocjeni master rada.

IZVJEŠTAJ O OCJENI MASTER RADA

Master rad kandidatkinje Katarine Popović, naslovljen „Narativna etika u romanima *Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* Ijana Makjuana” napisan je na osamdeset dvije strane i, pored osnovnih informacija o kandidatkinji, te sažetka, sadržaja i, na kraju spiska literature, sadrži pet cjelina. To su: „Uvod“, zatim tri glavna poglavlja sa naslovima “O narativnoj etici”, “*Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* kao postmodernistički romani?” i, najduže, “*Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* kroz prizmu narativne etike”, kao i “Zaključak”. Centralna tri poglavlja, u kojima se razrađuje i detaljno analizira tema, podijeljena su u više potpoglavlja.

Kratak prikaz rada

U „Uvodu” ovog rada, kandidatkinja obrazlaže značaj i osnovne aspekte same teme, sažeto izlažući pitanja koja pokriva oblast narativne etike, kao i njenu primjenjivost na analizu odabranih romana Ijana Makjuana (Ian McEwan, 1948). Ona ističe ključnu opservaciju o kompleksnosti i značaju ovog savremenog britanskog autora u pogledu “rehumanizacije književnosti” kroz metafikciju i postmodernističke tendencije, naglašavajući njegovo umjetničko dostignuće iz perspektive “ponovnog uspostavljanja veze između romana i moralnih vrijednosti”, kako je to rekao Dominik Hed (Dominic Head. *Ian McEwan*. Manchester: Manchester University Press, 2007; 14). Nakon toga, izlaže se kratki pregled tematskih cjelina kojima se svako od poglavlja i potpoglavlja bavi.

Poglavljje “O narativnoj etici” posvećeno je detaljnijim teorijskim sagledavanjima i objašnjenjima narativne etike, njenom porijeklu kao relativno mlade interdisciplinarne oblasti, te njenim ciljevima da se književnost počne sagledavati kao put ka vrijednostima, moralnosti, izliječenju, i samospoznaji. Iako se narativna etika isprva čini kao jednostavna oblast čija je uloga definisanje (ne)etičnosti narativnog djela, ona uključuje širok spektar naučnih disciplina, a njene podkategorije se bave pitanjima poput etike rečenog, etike formalnih uobličenja narativa, etike pisanja, etike čitanja/recepcije, kao i odnosa autora i narativa sa čitaocem i vremenom, probleme identiteta i vremena. Sve to je razrađeno kroz osnovnu hipotezu da narativna etika nudi slojevit, detaljan, ali i jasan pristup proučavanju književnih djela, koji formalno-poetička rješenja dovodi u vezu sa etičkim sadržajima teksta. U skladu sa tim, kandidatkinja Popović navodi raznovrsne pristupe i teorije kroz koje narativna etika otkriva i ukazuje ne samo književnicima, već i čitavom društvu, na humanistički značaj narativa, i njegov psihološki, sociološki i kulturološki doprinos, upućujući u radu i na početne teorije filozofa, kritičara i književnika o etici uopšte, kao i na brojne novije studije o identitetu, bioetici i mimezi.

Sljedeće poglavlje ove master teze bavi se preispitivanjem statusa romana *Dijete u vremenu* (*The Child in Time*, 1987) i *Iskupljenje* (*Atonement*, 2001) kao postmodernističkih djela. Cilj ovog dijela jeste da ukaže na preklapanja karakteristika nekoliko književnih pokreta i poetika u Makjuanovim romanima. Glavno pitanje koje se postavlja i na koje kandidatkinja nudi ubjedljive odgovore jeste da li su *Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* zaista tipični postmodernistički romani, kako se to nerijetko u literaturi navodi, i, ako nisu, na koje sve načine oni oslikavaju Makjuanov pluralizam stilova i njegovu društveno-kulturnu ulogu kao savremenog književnika. U odgovorima se, između ostalog, podsjeća na Makjuanovu naglašenu autorsku samosvjesnost, koja na jednom višem i dubljem nivou ukazuje na značaj veze narator-djelo-čitalac. Razmatranjima i argumentovanim sagledavanjima ovog pitanja, otvara se mogućnost da se sprovede analiza Makjuanovih romana na način koji bi omogućio čitaocima da percipiraju i razumiju njihovu svrhu u okviru narativne etike, kao i svojevrsni otklon od poetike autoreferencijalnosti koja karakteriše postmodernizam.

Upravo u narednom, četvrtom poglavlju teze, naslovljenom „*Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* kroz prizmu narativne etike”, kandidatkinja se posvećuje analizi načina na koje se narativna etika može primijeniti na interpretaciju ova dva romana, i to kroz više aspekata: kroz analizu likova, njihovog razvoja i uticaja na čitaoce, kroz proučavanje potencijalnog uticaja djela kao cjeline na čitaoce, kao i kroz osvjetljavanje pozicije autora. U ovoj višeslojnoj analizi primjenjuju se podvrste narativne etike (etika rečenog, etika narativa, etika pisanja, etika čitanja/recepcije), te je poglavlje podijeljeno na veći broj potpoglavlja i manjih segmenata, pored osnovne dvodjelne podjele na cjeline koje se bave pojedinačnim romanima. Roman *Dijete u vremenu* se, uz to, proučava kroz studije o „unutrašnjem djetetu”, budući da se on izdvaja kao dominantno psihološki roman, za razliku od *Iskupljenja* koji je okarakterisan kao istorijska metafikcija. Imajući u vidu da su neminovno obuhvaćena pitanja koja se odnose na posmatranje ličnog identiteta likova i kompleksnih situacija u kojima se nalaze, kao i njihov odnos prema vremenu, iz toga je nužno proistekla analiza psiholoških transformacija likova na način koji utvrđuje šta je tu transformaciju i razvoj, ako je do njega došlo, uslovalo. Romani su pružili čvrstu podlogu da se iscrpno razmotre pozicije autora, naratora i čitaoca, te kandidatkinja zaključuje da je neophodno da autor i narator predstavljaju vjerodostojan i usklađen prikaz radnje kako ne bi zbunili čitaoca i izazvali negativan efekat, dok sa druge strane, kako ističe, od čitaoca zavisi ostvarivanje potencijala narativnog djela. Kroz obradu ovih romana i tumačenjem relevantnih teorija, Popović uočava da narativna etika uz pomoć filozofskih teorija targetira važne socio-kulturne i psihološke aspekte društva, koji se ovdje najprije uočavaju kroz analizu međusobnih uticaja na relaciji autor–djelo–čitaoci. Kao neke od ključnih ideja do kojih dolazi po završetku istraživanja, ona izdvaja sljedeće:

1. Romani ne mogu zagovarati određeno moralno ponašanje ili nametati čitaocima konkretan „kodeks ponašanja”;
2. Romani su potencijalno dobri ili loši u zavisnosti od ličnosti čitalaca, njihovih karaktera, uvjerenja i preferenci;
3. Između autora i naratora mora postojati koherentnost kako ne bi zbunili čitaoce, kao što se dešava u *Iskupljenju* gdje je Brajoni nepouzdan narator;
4. *Dijete u vremenu* se kroz koncept vremena i analizu unutrašnjeg stanja ličnosti može definisati kao psihološki roman. On i najbolje ukazuje na Makjuanovu tendenciju ka rehumanizaciji književnosti, ali ujedno i društva.
5. Oba romana su bogata situacijama u kojima se preispituju moralne i društvene vrijednosti, i u kojima je akcenat prvenstveno na samospoznaji, sazrijevanju, i suočavanju sa realnošću odraslog doba. Oni izazivaju čitaoce da se konstantno poistovjećuju sa likovima, preispituju život i da, kroz takav postupak, steknu uvid u

ozbiljnost emocija i međuljudskih odnosa, što jedan od važnih aspekata proučavanja narativne etike i odlika etičnosti književnog narativa.

„Zaključak” rada sumira rezultate prethodno razrađenih analiza, obrađene hipoteze, pomoćne hipoteze i pitanja, objedinjujući i pomenute teorije sa ciljem da se izvede konačan stav o primjeni narativne etike na odabranim Makjuanovim romanima. On, takođe, ukazuje i na potencijalni doprinos koji ovaj rad ostvaruje u razumijevanju autorskog doprinosa Ijana Makjuana savremenoj književnoj sceni, ali i izučavanju savremenih tendencija u britanskoj prozi uopšte.

Na kraju, navedena bibliografija korištena za svrhe izrade ovog rada upućuje na zavidan broj i kvalitet referenci o Makjuanovim djelima i poetici, kao i o teoriji iz oblasti etike uopšte, estetike i, naročito i očekivano, narativne etike.

Ciljevi i istraživačka pitanja

Osnovni cilj ovog master rada jeste, u najširem, određivanje pozicije, značaja, ali potencijalnog prevazilaženja postmodernističke poetike u romanima Ijana Makjuana, što je podrazumijevalo istraživanje pojmova etike i narativne etike, estetike, istine i narativne istine, te njihove povezanosti, to jest povezanosti moralnih sadržaja ovih tekstova sa njihovim pripovjedno-formalnim uobličenjima. Makjuanova postmodernistička samosvjesnost i autoreferencijalnost, koja se uglavnom u teorijama o postmodernizmu posmatra kao dehumanizovana i udaljena od etičkih implikacija književnog teksta, često se navodi kao jedna od važnih odlika ovog uticajnog britanskog autora, te je centralni cilj ove teze prouzrokovan potrebom da se istakne, zapravo, njegova sve izraženija tendencija ka svojevrsnoj rehumanizaciji književnosti i tzv. „restorativnoj (meta-)prozi“. Istraživačka pitanja koje ovaj cilj uključuje okrenuta su ka proširivanju znanja o narativnoj etici, analizi likova, njihovih odluka i posljedica kroz prizmu narativne etike, na razmatranje recepcije kao samostalnog izvođenja zaključaka o moralnosti, greškama, posljedicama, i samospoznaji. Osim ovih ciljeva i pitanja, kroz rad se stremilo i da se otkrije šta je to narativna istina ako je djelo fikcija, kakvu ulogu vrijeme igra u značaju narativa, šta je to narativni identitet i, samim tim, koje su uloge naratora u procesu stimulisanja emocionalnog odgovora od strane čitaoca.

Metode primijenjene u istraživanju

Kandidatkinja Popović koristi brojne metode i pristupe uobičajene za nauku o književnosti, poput psihološke i naratološke analize, ali, uz njih, i brojne teorije iz filozofije umjetnosti, etike i estetike, a u cilju razumijevanja odnosa između moralnosti i istine, metafikcije, kao i u cilju detaljnijeg definisanja pojma *mimeze* u kontekstu (post-)postmodernističke proze.

Najprije je napravljen osvrt na teorijska određenja narativne etike, izloženo je porijeklo i razvoj ove međudisciplinarne oblasti i naznačene njene brojne mogućnosti primjene u proučavanju književnih tekstova, sa akcentom na savremena, postmodernistička i post-postmodernistička ostvarenja. Zatim se, kroz primjenu deskriptivno-kvalitativne metode, pristupilo određivanju statusa odabranih Makjuanovih romana kroz prizmu narativne etike, čime se postiglo sagledavanje ne samo njegovih književnih odlika i autorske pozicije, već i potpunije razumijevanje društveno-istorijskih okolnosti, te njihove veze sa prikazima moralno-psihološkog razvoja likova, što zauzima značajan dio u predmetu istraživanja i daljoj analizi. Analiziran je materijal iz samih romana, kao i iz psihologije, sociologije i filozofije, nakon čega se došlo do zaključaka koji su, metodom sinteze, izloženi na jasan i argumentovan način.

Rezultati i naučni doprinos

Naučni značaj ove master teze je mnogostruk i ogleda se kako u doprinosu studijama anglistike i književosti uopšte, naročito studijama savremenih tendencija u angloameričkoj i svetskoj prozi, tako i u doprinosu proučavanjima kod nas još uvijek nedovoljno prepoznate oblasti narativne etike, koja stoji na razmeđi brojnih društvenih nauka, poput filozofije, studija kulture, sociologije, društvene teorije i psihologije. Rad daje pregled dosadašnjih rezultata u narativnoj etici i proširuje saznanja o njenim mogućnostima i značaju kroz direktnu primjenu u Makjuanovim romanima *Dijete u vremenu* i *Iskupljenje*, koji su predmet analize. On, u tom smislu, kroz jedan eklektičan književno-teorijski način, može podići svijest čitalaca o moralnim i duhovnim vrijednostima koje savremeni, post-postmodernistički književni tekst implicira.

Ovaj rad može naći primjenu najprije u okvirima analiza drugih master studenata, tako što će poslužiti kao vrsta kompasa za buduća istraživanja vezana za Ijana Makjuana, koji je jedan od najprominentnijih britanskih i svjetskih autora današnjice, ali i za savremene tendencije u engleskom romanu uopšte. U pogledu naučnog doprinosa, namjera je bila da se iz detaljnih istraživanja na temu narativne etike, naratologije i postmodernizma kreira pristupačan, jasan i razumljiv rad, koji ubuduće može služiti kao sažet putokaz za istraživanja drugih pisaca i romana kroz prizmu pomenutih teorijskih oblasti. Za razliku od mnogih drugih izučavanja narativne etike kroz različite ne-književne diskurse, ova teza se kroz primarno književni narativ bavila svim relevantnim pitanjima koje narativna etika pokriva i nudi u poetičkom smislu. Zato se važan doprinos ovog master rada prepoznaje u potencijalnoj primjeni njegovih rezultata i zaključaka u nastavi i istraživanju savremene, ali i proze nastale u daljoj prološti, te u povezivanju filozofskog i psiho-sociološkog pristupa sa naratološkim, u kontekstu promišljanja odnosa između etike, estetike, mimetičke referencijalnosti i metafizičke autoreferencijalnosti u književnosti.

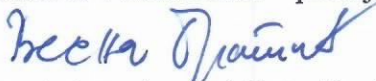
Rad, takođe, kroz upućivanje na bioetiku i terapijske potencijale narativne etike, zalazi u oblast medicinske humanistike, što predstavlja posebno dragocjen impuls u daljem razvoju ove oblasti kod nas.

Zaključak

Budući da je Komisija ocijenila da je rad Katarine Popović promišljeno, originalno, studiozno i višestrano istražio i osvijetlio ovu kompleksnu temu, dao odgovor na postavljena pitanja i izložene hipoteze, te da predstavlja važan doprinos studijama engleske književnosti i savremene književnosti uopšte, predlaže se Vijeću Filološkog fakulteta da prihvati izvještaj i odobri kandidatkinji javnu odbranu master teze pod naslovom „Narativna etika u romanima *Dijete u vremenu* i *Iskupljenje* Ijana Makjuana“.

KOMISIJA

Prof. dr Vesna Bratić – predsjednica komisije

Prof. dr Janko Andrijašević – član komisije

Prof. dr Vanja Vukićević Garić – mentorka

